

DOI 10.58423/2786-6742/2024-7-251-264
УДК 336.71:342.78(477)

Катерина СОЧКА

кадидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II,
м. Берегове, Україна
ORCID ID: 0000-0002-6247-221X
Researcher ID: ABA-1576-2021
Scopus ID: 57210756948

Габрієлла ЛОСКОРІХ

PhD, доктор філософії,
заступник завідувача кафедри обліку і аудиту,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II,
м. Берегове, Україна
ORCID ID: 0000-0002-5402-7220
Researcher ID: ABC-4079-2020
Scopus Author ID: 58538087000

Вікторія МАКАРОВИЧ

кадидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II,
м. Берегове, Україна
ORCID ID: 0000-0002-0684-7072
Researcher ID: C-1755-2017
Scopus Author ID: 57210844509

ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ФІНАНСОВИЙ ТА ПОДАТКОВИЙ АСПЕКТИ

***Анотація.** У статті досліджено динаміку окремих фінансових показників діяльності банківської системи України (доходи, витрати, чистий прибуток (збиток)) після початку повномасштабних військових дій. Узагальнено основні адміністративні та індикативні інструменти грошово-кредитної політики Національного банку України, які дозволили забезпечити відносну стійкість функціонування банківської сфери у цей період. Вивчено динаміку складу та структури доходів вітчизняного банківського сектору (процентні, комісійні та інші), проаналізовано чинники їх зростання, зокрема, за рахунок кредитування бізнесу, відновлення комісійних доходів, інвестицій у депозитні сертифікати НБУ та інші високодохідні цінні папери, зменшення відрахувань у резерви. Досліджено складові видатків банківських установ (процентні, комісійні, загальні адміністративні, відрахування в резерви, податок на прибуток, інші), проаналізовано окремі чинники впливу на зміну їх структури протягом періоду аналізу. Вивчено динаміку доходів державного бюджету України за період дослідження та проаналізовано місце банківського сектору України у формуванні його доходів, як шляхом перерахування частини доходу до бюджету (для НБУ), так і оподаткування прибутку (для фінансових корпорацій). З огляду на стабільну прибутковість банківського сектору країни впродовж періоду аналізу, обґрунтовано вимушену доцільність збільшення*

ставки податку на прибуток банківських установ для зменшення дефіциту державного бюджету України у поточному періоді. Акцентовано увагу на необхідності подальшого підвищення ефективності показників діяльності банківського сектору України як за рахунок оптимізації видатків, в т.ч. через активне запровадження он-лайн послуг, так і розширенням пропозиції банківських послуг, роботу з непрацюючими кредитами.

Ключові слова: банківська система, Національний банк України, грошово-кредитна політика, доходи та видатки банків, податок на прибуток, доходи державного бюджету України

JEL Classification: E42, E50, H22, H61

Absztrakt. A cikk megvizsgálja az ukrán bankrendszer egyes pénzügyi mutatóinak (bevételek, kiadások, nettó nyereség (veszteség)) dinamikáját a teljes körű katonai műveletek megkezdése után. Összefoglaljuk az Ukrán Nemzeti Bank monetáris politikájának alapvető adminisztratív és indikatív eszközeit, amelyek lehetővé tették ebben az időszakban a működő bankszektor viszonylagos stabilitását. A cikk tanulmányozza a hazai bankszektor bevételeinek (kamatok, jutalékok és egyéb) összetételének és szerkezetének dinamikáját, valamint elemzi növekedésük tényezőit, különösen az üzleti hitelezés, a jutalékbevételek helyreállítása, az NBU letéti jegyekbe és más magas hozamú értékpapírokba történő befektetések, a tartalékokból történő levonások csökkentése miatt. A cikk a bankintézetek komponensköltégeit (kamatok, jutalékok, általános adminisztratív tartaléklevonások, jövedelemadó, egyéb) vizsgálja, továbbá elemzi a szerkezetük változását befolyásoló egyedi tényezőket az elemzési időszakban. Tanulmányozásra kerül Ukrajna állami költségvetésének bevételeinek dinamikája a kutatási időszakban. A cikk elemzi az ukrán bankszektor helyét a bevételképzésben mind a bevételek egy részének a költségvetésbe történő átcsoportosításával (az NBU esetében), mind a nyereség megadóztatásával (pénzügyi társaságok esetében). Tekintettel az ország bankszektorának stabil jövedelmezőségére az elemzési időszakban, megalapozott a bankintézetek nyereségére kivetett adókulcs emelésének kényszerű célszerűsége Ukrajna állami költségvetésének jelenlegi hiányának csökkentése érdekében. A tanulmány arra irányította a figyelmet, hogy tovább kell növelni az ukrán bankszektor mutatóinak hatékonyságát mind a kiadások optimalizálása révén, pl. az online szolgáltatások aktív bevezetésével, mind pedig a banki szolgáltatások kínálatának bővítésével, valamint a nemteljesítő hitelekkel való munkával.

Kulcsszavak: bankrendszer, Ukrán Nemzeti Bank, monetáris politika, bankok bevételei és kiadásai, jövedelemadó, Ukrajna állami költségvetésének bevételei

Abstract. The article examines the dynamics of certain financial indicators of the banking system of Ukraine (income, expenses, net profit (loss)) after the start of full-scale military invasion. The basic administrative and indicative instruments of the monetary policy of the National Bank of Ukraine, that allowed to ensure during this period the relative stability of the banking sector operating, are summarized. The dynamics of the composition and structure of income of the domestic banking sector (interest, commission, and others) were studied, the factors of their growth were analyzed, in particular, business lending, restoration of commission income, investments in NBU deposit certificates and other high-yield securities, reduction of deductions to reserves. The components of bank expenses (interest, commissions, general administrative, deductions to reserves, income tax, others) were studied, as well as certain factors influencing changes in their structure during the analysis period. The dynamics of revenues of the state budget of Ukraine during the research period were studied. The place of the ukrainian banking sector in the formation of state budget revenues was analyzed, both by transferring to the budget of the part of the income of the National Bank of Ukraine and taxation of financial corporations' profit. Basing on the stable profitability of the country's banking sector during the analysis period, the forced expediency of increasing the income tax rate for banking institutions to reduce the deficit of the state budget of Ukraine in the current period is considered. Attention was focused on the necessity for the further increase of the efficiency of the Ukrainian banking sector both through the optimization of expenses,

including the active introduction of online services, as well as the expansion of the offer of banking services, work with non-performing loans.

Keywords: banking system, National Bank of Ukraine, monetary policy, income and expenses of banks, income tax, revenues of the state budget of Ukraine

Постановка проблеми. Ефективне функціонування банківської системи є визначальною умовою для забезпечення швидкого, якісного та безпечного перетоку фінансових ресурсів між різними суб'єктами національного та міжнародного рівня і стабільного функціонування економіки країни загалом. Зрозуміло, що початок повномасштабних військових дій зумовив руйнівні наслідки для економічних та соціальних процесів в Україні – повністю знищено та пошкоджено суттєву частку виробничої та соціальної інфраструктури, житла громадян у прифронтових регіонах, через порушені виробничі та логістичні зв'язки, примусову мобілізацію працівників, інші чинники спостерігається тривалий спад ділової активності у багатьох видах економічної діяльності, має місце вимушена масова міграція населення, що посилює соціальну диференціацію в суспільстві через зростання кількості внутрішньо переміщених осіб та їх підвищену вразливість до поточних викликів. Банківська система також відчула ці негативні ефекти, зокрема, спостерігається продовження закриття мережі установ у тимчасово окупованих та прифронтових районах, постійне тривале відключення електроенергії унеможливило якісне надання клієнтам повного переліку послуг, особливо у віддалених регіонах, зростання частки непрацюючих кредитів через втрату активів та зменшення доходів населення і бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти функціонування банківської системи України та можливості підвищення її ефективності досліджувалися багатьма вітчизняними науковцями. Однак, виклики військового часу та пов'язані з ними негативні тенденції у суспільній, політичній та економічній сферах вимагають актуалізації оцінки ситуації у банківській сфері та її адаптації до поточних реалій.

Окремі аспекти діяльності банківських установ та ефективність регуляторного впливу НБУ в умовах повномасштабних військових дій досліджені у працях І. Заїчко [1], фактори впливу на діяльність та розвиток банківських установ на фінансовому ринку України систематизовано А. Нечипоренко [2], деталізована оцінка ризиків для банківської сфери в поточних умовах здійснена науковцями [3; 4]. На нашу думку, досить вдало авторами [5] узагальнено проблемні питання функціонування банківської системи України в умовах війни, зокрема, демографічного, інформаційно-технологічного та операційного характеру.

Погоджуємося з твердженнями вітчизняних науковців [6; 7], які наголошують на тому, що одним з найбільш перспективних напрямів подальшого розвитку банківського сектору, особливо в теперішніх умовах, є

подальша цифровізація сфери та розвиток інформаційних технологій, розробка нових технологічних продуктів для бізнесу та громадян, розширення сфери застосування безготівкових платежів, що є важливою умовою забезпечення розвитку та конкурентоздатності банків та підтримання стабільного функціонування фінансового ринку. Однак, при цьому критично важливим залишається питання забезпечення безперервного постачання електроенергії та доступу до мережі інтернет, підвищення рівня фінансової грамотності усіх учасників ринку.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є оцінка окремих фінансових результатів діяльності банківської системи України, інструментів регулювання грошово-кредитної політики після початку повномасштабного вторгнення та ролі банківського сектору у формуванні доходів державного бюджету України як через адміністративні (вилучення частини прибутку НБУ), так і податкові механізми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Військові дії поставили чимало викликів перед усіма сферами національної економіки та банківським сектором, зокрема. Відносна стабільність ринку банківських послуг є результатом спільної взаємодії НБУ, який як регулятор активно використовував інструменти адміністративного та монетарного впливу, та банківських установ, які в складних умовах зуміли налагодити відносно ефективну роботу з фізичними та юридичними особами, організувати безперервність процесу обслуговування клієнтів. Одразу після початку вторгнення НБУ для збереження макрофінансової стабільності та попередження різких коливань на грошово-валютному ринку почав активно використовувати традиційні інструменти грошово-кредитної та монетарної політики для підтримки економічної ситуації, банківського сектору, позичальників – запровадження фіксованого валютного курсу, підвищення облікової ставки, активне залучення коштів на ринку за рахунок розміщення військових ОВДП [8], встановлення обмежень на знаття готівки, призупинення роботи валютного та фінансового ринку [9], що забезпечило відносну стабілізацію ситуації. НБУ також своєчасно запровадив систему підтримки комерційних банків – розширив їм доступ до бланкового рефінансування на один рік, тимчасово призупинив заходи впливу при порушенні пруденційних нормативів, лімітів відкритої валютної позиції, термінів подання статистичної звітності та відтермінував впровадження окремих запланованих регуляторних вимог [10]. Для запобігання панічних настроїв населення та збереження депозитного портфеля банківського сектору, регулятор на період воєнного стану та три місяця після його завершення гарантував 100% повернення вкладів фізичних осіб, а на наступний період гарантоване відшкодування вкладів підвищено з 200 тис. грн. до 600 тис. грн. [11; 12]. Таким чином, банківська система у перші місяці війни упоралася з багатьма ризиками, в т.ч. загрозою масового відтоку депозитів, скорочення ліквідності через знаття готівки з поточних рахунків тощо. Погоджуємося з думкою вітчизняних науковців [5; 13], які у своїх дослідженнях наголошують, що у цьому контексті

важливим було збереження довіри населення та бізнесу до діяльності банківських установ.

За даними НБУ за 2019 – 2023 роки (кінець періоду) кількість діючих в Україні банків скоротилася з 75 до 63 одиниць, одночасно кількість діючих підрозділів зменшилася з 8002 до 5138 од. [14]. Таке скорочення кількості фізичних відділень банківських установ зумовлено як наслідками активних військових дій, так і поступовими процесами оптимізації банками своїх мереж, активного розвитку інформаційних технологій, цифрових продуктів та послуг.

За даними Національного банку України станом на 01.04.2024 р. тимчасово призупинили діяльність 872 підрозділів банківських установ, в т.ч. у Донецькій області – 432, Луганській – 221, Запорізькій – 92, Херсонській – 76, Харківській – 12 одиниць. Найбільша кількість структурних підрозділів, що призупинили свою діяльність зафіксована переважно у державних банків з широкою мережею відділень - АТ Ощадбанк (601 од., що складає 68,9% усіх банків, що тимчасово призупинили свою діяльність), АТ КБ Приватбанк (76 од., або 8,7%), АТ ПУМБ (51 од., або 5,8%) [15].

Звертає на себе увагу нерівномірне просторове розміщення мережі банківських закладів, зокрема, у м. Київ та п'яти промислово розвинутих регіонах (Дніпропетровська, Львівська, Одеська, Харківська, Полтавська області) сконцентровано 52,2% [15] підрозділів банків, що свідчить про нерівномірність доступу до фізичних послуг для громадян та юридичних осіб у різних регіонах країни. Особливо це питання болюче для мешканців віддалених сільських районів, де є проблема з доступом до мережі інтернет та для осіб старшого віку, яким дуже важко опанувати нові цифрові продукти та почати їх ефективно та безпечно використовувати. Надзвичайно актуальним залишається проблема кібершахрайства, яка очікувано зростає із більш широким активним застосуванням цифрових продуктів у банківській сфері.

Очевидно, що із розширенням інтернет покриття та розвитком цифрових банківських продуктів відмінності у доступності для громадян та бізнесу до послуг фізичних банківських відділень поступово згладжуються. Однак, залишається надзвичайно важливим забезпечення надійного інтернет зв'язку, підвищення фінансового та цифрової обізнаності населення, особливо осіб похилого віку для запобігання шахрайству та втрати фінансових ресурсів клієнтами банківських установ.

Для оцінки міцності та стабільності банківської сфери важливо розуміти динаміку її основних фінансових показників. Як зазначалося вище, за основу аналізу беремо дані за 2019 рік, як останній рік відносно спокійного економічного розвитку в Україні. Загальні показники доходів та видатків банківських установ у 2019 – 2023 роках показано на рис. 1.

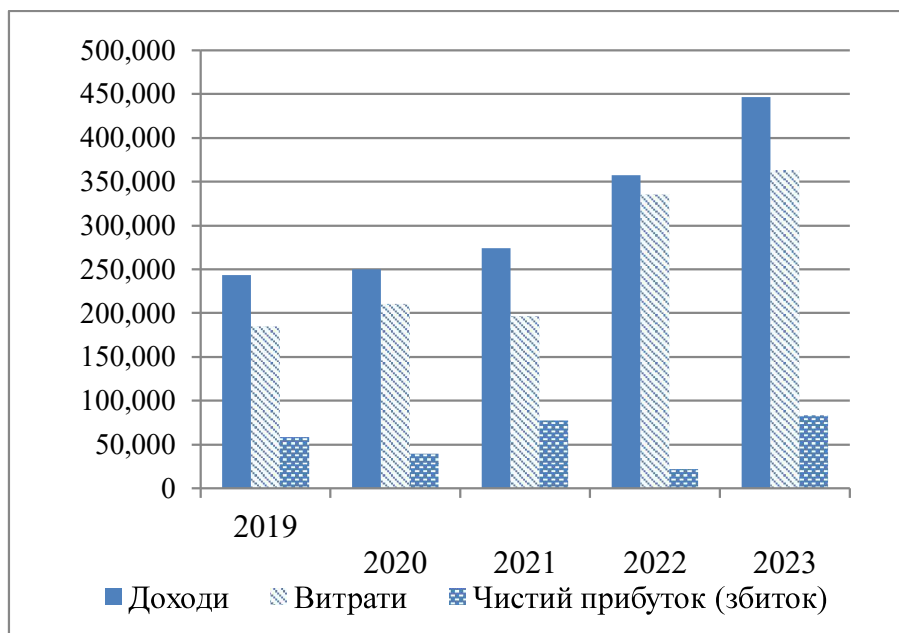

Рис. 1. Динаміка доходів та витрати банків України, 2019 – 2023 р.р., млн. грн.

Джерело: укладено авторами за [16]

Незважаючи на негативні наслідки пандемії Ковід – 19 у 2020 році та початок повномасштабних військових дій у 2022 році, рис. 1 підтверджує загалом позитивні тенденції фінансових показників діяльності банківської системи України – номінальні доходи сектору за період 2019 – 2023 років зросли на 83%. За умови взяття за базовий період довоєнний 2021 р., навіть за період військових дій доходи банківських установ збільшилися на 62,9%.

Таким чином, увесь досліджуваний період 2019 – 2023 років банківський сектор генерував позитивний фінансовий результат (прибуток), який зменшувався у кризові 2020 р. (пік пандемії Ковід – 19) до 39,7 млрд. грн. та 2022 р. (початок військової агресії) до 21,9 млрд. грн. Варто наголосити, що банківська система практично у наступні ж роки демонструвала відновлення зростання позитивних фінансових результатів (прибутку). Незважаючи на зменшення обсягу прибутку у зазначені кризові роки, загалом за період 2019 – 2023 років розмір прибутку банківського сектору України збільшився на 42,6%, що є гарним результатом. Варто наголосити, що навіть у період активних військових дій 2022 – 2023 років розмір прибутку банківського сектору зріс на 7,6%.

НБУ чинниками підвищення прибутковості банківського сектору у період військових дій у 2022 році визначає зростання процентного доходу за рахунок кредитування бізнесу, інвестицій у високодохідні цінні папери, зокрема депозитні сертифікати НБУ, відновлення комісійних доходів, які скоротилися у перші місяці війни, а у 2023 році – ще додатково зменшення відрахувань у резерви під збитки від активних операцій [17, с. 42; 18, с. 44].

Динаміка структури доходів банківської системи України (рис. 2) засвідчує про абсолютне домінування процентних та комісійних доходів у формуванні доходної бази банків – в межах 85-95% за період аналізу.

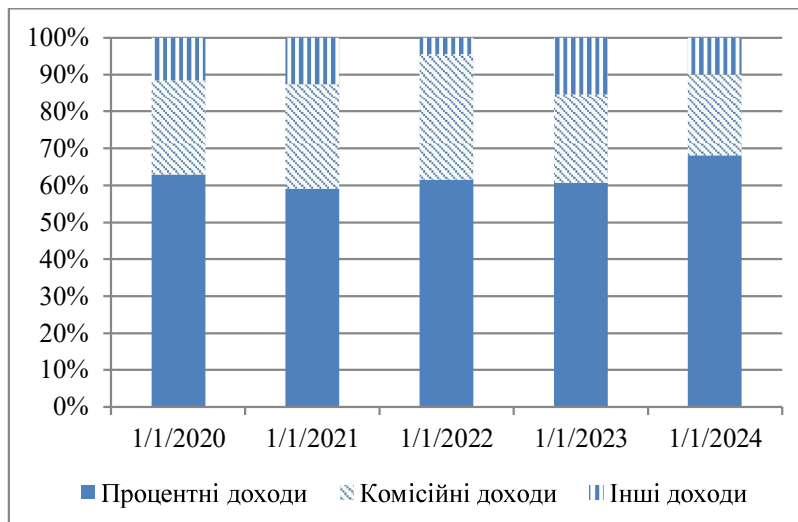

Рис. 2. Динаміка структури доходів банків України, на 01 січня 2020 – 2024 рр., %

Джерело: укладено авторами за [16]

Інші доходи банківських установ (результати від переоцінки, від операцій купівлі-продажу, інші операційні доходи, повернення списаних активів, тощо) формували 10 – 15% доходів, за винятком 2021 року, коли вони склали тільки 4,4%.

У 2021 році нетипово високою була частка комісійних доходів (34%) за рахунок подальшого активного зростання обсягу безготівкових операцій, зокрема з платіжними картками [19, с. 39 – 40].

До процентних доходів банків відносять [20, розділи 60, 61] доходи за коштами, що розміщені в банківських установах, процентні доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання та фізичним особам, процентні доходи за операціями з цінними паперами, процентні доходи за операціями з філіями банку, інші процентні доходи.

Комісійні доходи – операційні доходи від надання послуг, обсяг яких звичайно обчислюється пропорційно до суми операції і не є фіксованим; вони об'єднують [20, розділ 65] широкий перелік надходжень за рахунок комісійних доходів за операціями з банками, клієнтами (комісійні за розрахунково-касове обслуговування, кредитне обслуговування, за операціями з цінними паперами, операціями на валютному ринку та ринку банківських металів, від довірчого обслуговування банків) та філіями банку.

Структура видатків банківського сектору піддавалася суттєвим коливанням і більш чітко реагувала на негативні виклики зовнішнього середовища (рис. 3).

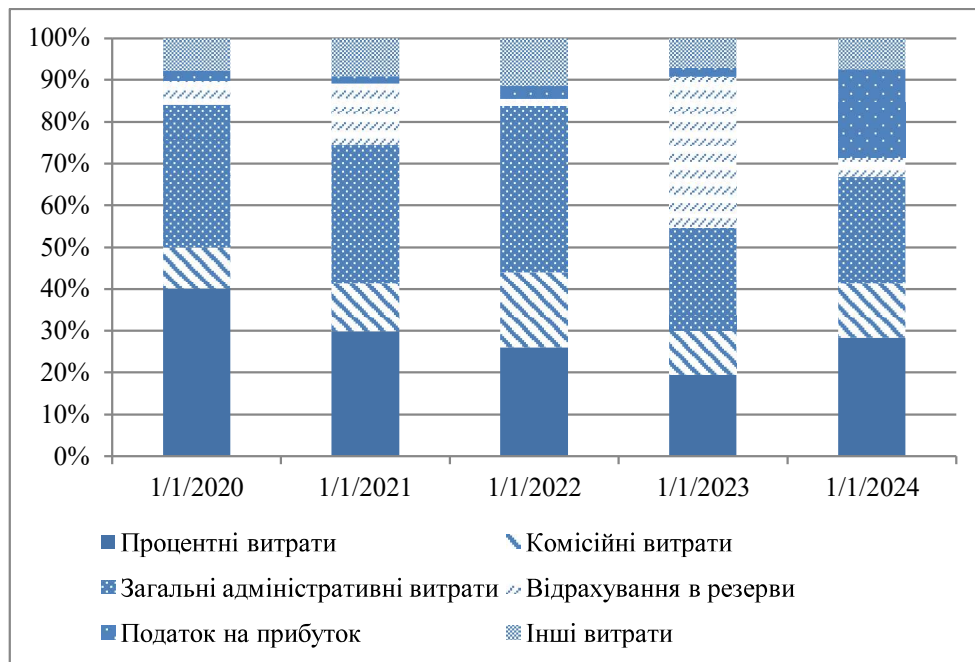

Рис. 3. Динаміка структури видатків банків України, на 01 січня 2020 – 2024 рр., %

Джерело: укладено авторами за [16]

Важливою статтею видатків банківського сектору є процентні витрати, частка яких дещо скоротилася від 40,1% (2019 р.) до 28,4% (2023 р.). У кризові 2020 та 2022 роки частка процентних витрат зменшувалася відповідно до 29,9% та 19,5% головним чином за рахунок різкого зростання відрахувань у резерви банків відповідно до 14,7% (2020 р.) та до 36,1% (2022 р.), що відображає політику банків щодо формування резервів під очікувані збитки для збереження ліквідності сектору.

Також вагому роль у структурі видатків займають загальні адміністративні витрати, частка яких також поступово скорочується з 34,1% (2019 р.) до 25,4% (2023 р.). Продовження тренду переходу клієнтів на використання банківських он-лайн продуктів та безготівкових розрахунків дозволяло банківським установам оптимізувати фізичну мережу закладів і, відповідно, зменшувати витрати на її утримання.

Частка сплаченого податку на прибуток у структурі видатків банківського сектору у період 2019 – 2022 років коливалася в межах 1,8 – 3,2%. У 2023 р. частка податку на прибуток стрімко зросла до 21,1% витрат, що пов'язано із внесеними змінами у оподаткуванні банківських установ.

В умовах зменшення ділової активності практично в усіх сферах економіки та збільшення потреби у фінансуванні актуальних витрат військового характеру, актуальним питанням для влади є пошук джерел збільшення дохідної бази бюджетів. Саме тому у листопаді 2023 року були внесені зміни до Податкового кодексу України з питань оподаткування прибутку банків. Згідно Закону

України [21] базова (основна) ставка податку на прибуток для цілей оподаткування прибутку банків, оподаткування скоригованого прибутку контрольованої іноземної компанії банку та виплати дивідендів банками визначена у 25%. Однак, за результатами податкового (звітного) 2023 року базова ставка податку на прибуток банків визначена у 50%.

Зважаючи на дату затвердження Закону України №3474-IX (листопад 2023 р.), зміна ставки податку в кінці звітного періоду є прямим порушенням принципу стабільності чинного податкового законодавства. Відповідно положень Податкового кодексу України [22, ст. 4.1.9] зміни до елементів податків або зборів не можуть вноситися пізніше, як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, а протягом конкретного бюджетного періоду вони не можуть змінюватися.

Негативні наслідки військових дій яскраво проявляються у проблемах з формуванням доходів державного бюджету України та оптимальним розподілом його обмежених фінансових ресурсів. У контексті нашого дослідження важливо оцінити значення банківського сектора у забезпеченні формування дохідної частини державного бюджету України (табл. 1).

Таблиця 1

Фактичні надходження від банківського сектору до державного бюджету України, 2019 – 2023 р.р., млрд. грн.

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Всього доходів державного бюджету України, в т.ч.	998,3	1 076,0	1296,8	1 787,4	2 671,9
Податкові надходження, в т.ч.	799,8	851,1	1 107,1	949,8	1 203,5
<i>частка податкових надходжень у доходах державного бюджету, %</i>	<i>80,12</i>	<i>79,10</i>	<i>85,37</i>	<i>53,14</i>	<i>45,04</i>
податок на прибуток підприємств (ПнП), в т.ч.	107,1	108,7	147,7	117,0	143,8
<i>частка ПнП у податкових надходженнях, %</i>	<i>13,39</i>	<i>12,77</i>	<i>13,35</i>	<i>12,32</i>	<i>11,95</i>
- ПнП банківських організацій, включаючи філіали аналогічних організацій, розташованих на території України	5,5	7,1	7,5	11,2	12,8
- <i>частка у податкових надходженнях, %</i>	<i>0,69</i>	<i>0,83</i>	<i>0,68</i>	<i>1,17</i>	<i>1,06</i>
Неподаткові надходження, в т.ч.	186,7	212,9	175,4	346,3	991,6
<i>частка неподаткових надходжень у доходах державного бюджету, %</i>	<i>18,70</i>	<i>19,79</i>	<i>13,52</i>	<i>19,38</i>	<i>37,11</i>
- кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України»	64,9	42,7	24,4	18,8	71,9
- <i>частка у неподаткових надходженнях, %</i>	<i>34,76</i>	<i>20,06</i>	<i>13,93</i>	<i>5,42</i>	<i>7,25</i>
Разом надходжень від банківського сектору	70,5	49,8	31,9	29,9	84,7
<i>частка надходжень від банківського сектору у доходах державного бюджету України, %</i>	<i>7,06</i>	<i>4,63</i>	<i>2,46</i>	<i>1,68</i>	<i>3,17</i>

Джерело: укладено авторами за [23]

Аналіз даних таблиці 1 засвідчує про номінальне зростання доходів державного бюджету за період 2019 – 2023 років у 2,7 рази (від 998,3 млрд. грн. у 2019 році до 2 671,9 млрд. грн. у 2023 році), в т.ч. за період військових дій зростання склало 2,1 рази. Традиційно, найбільш важливим джерелом доходів бюджетів у країнах із сталою економічною ситуацією вважаються податкові надходження. Варто наголосити, що за аналізований період, незважаючи на абсолютне зростання податкових надходжень державного бюджету України на 403,7 млрд. грн. (або на 50,5%), спостерігається різке скорочення їх частки у доходах державного бюджету від 80,1% (2019 р.) до 45,0% (2023 р.).

Така ситуація пов'язана з активним залученням у 2022 – 2023 роках суттєвих обсягів міжнародної фінансової допомоги, в т.ч. і безповоротної, за рахунок якої забезпечується фінансування значної частини витрат бюджету. Після початку активних військових дій сума безповоротних надходжень фінансових ресурсів до державного бюджету від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ склала у 2022 році практично 27%, а у 2023 році 16% доходів державного бюджету України [23]. Варто наголосити, що з точки зору середньо- і довгострокових пріоритетів розвитку, така сильна залежність країни від зовнішніх джерел фінансування є негативним явищем, яке впливає на вироблення напрямів стратегічної політики у всіх сферах життя.

Одним з важливих податкових надходжень державного бюджету є податок на прибуток. Цей платіж є прямим прибутком, тобто залежить від реальних доходів платників – юридичних осіб. Незважаючи на зростання абсолютних обсягів податку на прибуток підприємств за період аналізу на 34,3% від 107,1 млрд. грн. (2019 р.) до 143,8 млрд. грн. (2023 р.), за час активних військових дій 2022 – 2023 р.р. абсолютний обсяг сплачених сум податку на прибуток зменшився на 2,7%, а його частка у податкових надходженнях бюджету скоротилася з 13,4% до 11,9%. Така ситуація є наслідком негативних явищ у економіці, пов'язаних з військовими діями, знищенням інфраструктури та виробництва, порушенням логістичних зв'язків, мобілізацією кваліфікованих робітників, що веде до згортання підприємницької активності та скорочення прибутковості бізнесу.

На відміну від загальної економічної ситуації, абсолютні обсяги податку на прибуток банківських організацій, акумульовані до державного бюджету, за досліджуваний період зросли у 2,3 рази (від 5,5 млрд. грн. у 2019 році до 12,8 млрд. грн. у 2023 році) з одночасним зростанням його частки у податкових надходженнях державного бюджету з 0,7% до 1,1%. Навіть у період активних військових дій банківський сектор демонструє позитивні показники, а сума податку на прибуток банківських установ у доходах державного бюджету зросла на 71%. Така ситуація дає підстави стверджувати, що діяльність банківської сфери залишається прибутковою незважаючи на негативні тренди у соціально-економічній ситуації у країні.

Іншим джерелом надходжень державного бюджету є кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України [24, ст. 51] – прибуток до розподілу, який скоригований на суми, спрямовані на формування загальних резервів у розмірі 10% середньорічного обсягу грошово-кредитних зобов'язань НБУ та на збільшення статутного капіталу НБУ.

У період 2019 – 2022 років спостерігалася тенденція до зменшення перерахувань коштів НБУ до державного бюджету на 81% (від 64,9 млрд. грн. до 18,8 млрд. грн.), що визначалося чинною політикою макроекономічного регулювання, а у 2023 році було зафіксовано різке зростання переказу коштів НБУ у 3,8 рази до 71,9 млрд. грн.

Загалом надходження за досліджуваний період від банківського сектору до державного бюджету зросли на 20,2%, а у період активних військових дій – у 2,7 рази.

Підвищення рівня оподаткування прибуткового банківського сектору та збільшення обсягів коштів НБУ, що перераховуються до державного бюджету виглядає обґрунтованим рішенням для часткового зменшення його дефіциту за рахунок реальних (податкових та неподаткових) надходжень в умовах економічної кризи та спаду ділової активності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Банківський сектор України демонструє відносно стабільні фінансові показники своєї діяльності за досліджуваний період, незважаючи на наслідки пандемії Ковід – 19 та початок повномасштабних військових дій. Такий позитивний результат досягнуто завдяки спільним зусиллям НБУ, який активно використовував адміністративні та індикативні інструменти регулювання грошово-кредитного та валютного ринку, та комерційних банків, які проводили дієву політику мінімізації ризиків та видатків, працювали над розширенням пропозиції електронних продуктів та збереженням клієнтської бази.

Банківський сектор є однією з небагатьох сфер економічної діяльності, що зберегли прибутковість на відміну від абсолютної більшості інших видів економічної активності у країні. У структурі доходів банківського сектору домінуюче значення займають процентні доходи, які відображають доходи за коштами, що розміщені у інших банківських установах (НБУ), доходи за кредитами, які надані громадянам та бізнесу та інші види процентних доходів.

З цієї точки зору варто наголосити, що прибуток банків за період аналізу 2019 – 2023 років збільшився на 42,6%, а обсяг сплаченого податку на прибуток банківських установ – у 2,3 рази, в т.ч. у період активних військових дій (2022-2023 р.р. порівняно з мирним 2021 роком) відповідно – на 7,6% та на 71%. Таким чином, посилення оподаткування банківського сектору є одним з реальних резервів збільшення доходів державного бюджету України.

Зростання дефіциту державного бюджету України змушує владу до прийняття різких і непопулярних рішень, в т.ч. в питаннях оподаткування банківських установ із підвищенням ставки податку на прибуток банківських установ до 25% та однорічним її підвищенням до 50% у 2023 році.

Актуальним завданням залишається подальше підвищення ефективності роботи банківського сектору пов'язане з пошуком шляхів мінімізації операційних витрат, розробки і запровадження нових банківських продуктів та послуг, розширення депозитної бази, покращення якості кредитного портфеля, активної роботи з проблемними кредитами та їх реструктуризації.

Список використаних джерел

1. Заїчко І. Особливості та основні напрямки грошово-кредитної політики України в умовах воєнного стану. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2023. Випуск 4. С. 264 – 276. URL: <https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/95/108>.
2. Нечипоренко А. В. Діяльність банківських установ на фінансовому ринку України. *Економічний вісник університету*. 2023. №58. с. 46 – 53. URL: <https://economic-bulletin.com/index.php/journal/article/view/1003>.
3. Ситник Н.С., Прицак Я.М. Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. *Молодий вчений*. 2023. № 6 (118). С. 94 – 98.
4. Заволока Ю. М., Кузьменко О. Ю., Кузьменко В. С. Робота банківської системи та валютного ринку в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2346>.
5. Прокопенко Н., Мирончук В., Шепель І. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556>.
6. Реверчук С., Творидло О. Банківські доходи в умовах формування цифрової економіки України. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2022. №. 22 (113). С. 121 – 145. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/2709-4685/article/view/726>.
7. Левандівський О. Т., Криховецька З. М., Кохан І. В. Сучасні тенденції функціонування банківської системи України. *Агросвіт*. 2023. № 3-4, с. 97 – 104.
8. Національний банк України. Нормативно-правові документи. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=7.
9. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова НБУ. № 18 від 24.02.2022, зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>.
10. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп. Правила роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану: Постанова НБУ. № 23 від 25.02.2022, зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#Text>.
11. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України №2180-IX від 1 квітня 2022 року, зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text>.
12. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України № 4452-VI від 23 лютого 2012 року, зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#n2>.
13. Єрмак В. О. Банківська система України у період повоєнного відновлення: виклики та шляхи розвитку. *Державне будівництво*. 2023. № 2 (34). С. 214–223. URL: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-18>.
14. Національний банк України. Наглядова статистика. Основні показники діяльності банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
15. Національний банк України. Наглядова статистика. Кількість структурних підрозділів банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
16. Національний банк України. Наглядова статистика. Доходи та витрати банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
17. Національний банк України. Річний звіт Національного банку України за 2022 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2022-rik>.

18. Національний банк України. Річний звіт Національного банку України за 2023 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2023-rik>.
19. Національний банк України. Річний звіт Національного банку України за 2021 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2021-rik>.
20. План рахунків бухгалтерського обліку банків України: Постанова Правління Національного банку України № 89 від 11.09.2017, зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n26>.
21. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків: Закон України № 3474-IX від 21.11.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3474-20#Text>.
22. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2 грудня 2010 року, зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
23. Open budget. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>.
24. Про Національний банк України: Закон України № 679-XIV від 20.05.1999 р., зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

References

1. Zaichko I. (2023). Osoblyvosti ta osnovni napryamy hroshovo-kredytanoi polityky Ukrainy v umovakh voyennoho stanu. [Peculiarities and main directions of the monetary and credit policy of Ukraine in the conditions of martial law]. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economika*. № 4, 264–276. URL: <https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/95/108>. [in Ukrainian].
2. Nechyporenko A. V. (2023). Diyal'nist' bankivsk'kykh ustanov na finansovomu rynku Ukrainy [Activity of banking institutions on the financial market of Ukraine]. *Ekonomichnyy visnyk universytetu*. № 58. s. 46 – 53. URL: <https://economic-bulletin.com/index.php/journal/article/view/1003>. [in Ukrainian].
3. Sytnyk N.S., Pritsak YU.M. (2023). Bankivska systema Ukrainy v umovakh viyny: ryzyky ta otsinka bezpeky. [The banking system of Ukraine in the conditions of war: risks and security assessment]. *Molodyy vchenyy*. № 6 (118). S. 94 - 98. [in Ukrainian].
4. Zavaloka YU. M., Kuz'menko O. YU., Kuz'menko V. S. (2023). Funktsionuvannya bankivsk'koyi systemy ta valyutnoho rynku v umovakh viyny. [Operation of the banking system and currency market in war conditions]. *Ekonomika i suspil'stvo*. 2023. № 50. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2346>. [in Ukrainian].
5. Prokopenko N., Myronchuk V., Shepel' I. (2022). Pryntsypy funktsionuvannya bankivsk'koyi systemy Ukrainy v umovakh viyny. [Principles of functioning of the banking system of Ukraine in the conditions of war]. *Ekonomika i suspil'stvo*. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556>. [in Ukrainian].
6. Reverchuk S., Tvorydlo O. (2022). Bankivsk'ky dokhid v umovakh stanovlennya tsyfrovoyi ekonomiky Ukrainy. [Bank income in the conditions of the formation of the digital economy of Ukraine]. *Naukovyy zbirnyk «InterKonf+»*. № 22 (113). S. 121 - 145. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/2709-4685/article/view/726>. [in Ukrainian].
7. Levandivsk'ky O. T., Krykhovets'ka Z. M., Kokhan I. V. (2023). Suchasni tendentsiyi funktsionuvannya bankivsk'koyi systemy Ukrainy. [Modern trends in the functioning of the banking system of Ukraine.]. *Ahrosvit*. № 3-4, s. 97-104. [in Ukrainian].
8. Natsional'nyy bank Ukrainy. Pravovstanovlyuyuchi dokumenty. Osnovni pryntsypy hroshovo-kredytanoi polityky na period voyennoho stanu. [Basic principles of monetary policy for the period of martial law.]. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=7. [in Ukrainian].
9. Pro robotu bankivsk'koyi systemy pid chas zaprovadzhennya voyennoho stanu: Postanova NBU. № 18 vid 24.02.2022 zi zminamy. [On the operation of the banking system during the introduction of martial law]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>. [in Ukrainian].

10. Pro deyaki pytannya diyal'nosti ukrayins'kykh bankiv ta bankivs'kykh hrup. Pravyla roboty bankiv u zv'yazku iz vvedennyam v Ukrayini voyennoho stanu: Postanova NBU. № 23 vid 25.02.2022 zi zminamy. [About some issues of the activity of Ukrainian banks and banking groups. Rules of operation of banks in connection with the introduction of martial law in Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#Text>. [in Ukrainian].
11. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo zabezpechennya stabil'nosti systemy harantuvannya vkladiv fizychnykh osib: Zakon Ukrayiny vid 01.04.2022 № 2180-IX iz zminamy. [On amendments to some laws of Ukraine regarding ensuring the stability of the deposit guarantee system of individuals: Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text>. [in Ukrainian].
12. Pro systemu zabezpechennya vkladiv fizychnykh osib: Zakon Ukrayiny № 4452-VI vid 23 lyutoho 2012 roku zi zminamy. [On the system of guaranteeing deposits of natural persons: Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#n2>. [in Ukrainian].
13. Yermak V. O. (2023). Bankivs'ka systema Ukrayiny v period viys'kovoho vidnovlennya: vyklyky ta shlyakhy rozvytku. [The banking system of Ukraine in the period of military recovery: challenges and ways of development]. *Derzhavne budivnytstvo*. № 2 (34). S. 214–223. URL: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-18>. [in Ukrainian].
14. Natsional'nyy bank Ukrayiny. Nahlyadova statystyka. Osnovni pokaznyky diyal'nosti bankiv Ukrayiny. [Main performance indicators of Ukrainian banks]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>. [in Ukrainian].
15. Natsional'nyy bank Ukrayiny. Nahlyadova statystyka. Kil'kist' strukturnykh pidrozdiliv bankiv. [Number of structural subdivisions of banks]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>. [in Ukrainian].
16. Natsional'nyy bank Ukrayiny. Nahlyadova statystyka. Dokhody ta vytraty ukrayins'kykh bankiv. [Income and expenses of Ukrainian banks.]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>. [in Ukrainian].
17. Natsional'nyy bank Ukrayiny. Richnyy zvit Natsional'noho banku Ukrayiny za 2022. [Annual report of the National Bank of Ukraine for 2022]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2022-rik>. [in Ukrainian].
18. Natsional'nyy bank Ukrayiny. Richnyy zvit Natsional'noho banku Ukrayiny za 2023 rik. [Annual report of the National Bank of Ukraine for 2023]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2023-rik>. [in Ukrainian].
19. Natsional'nyy bank Ukrayiny. Richnyy zvit Natsional'noho banku Ukrayiny za 2021 rik. [Annual report of the National Bank of Ukraine for 2021]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2021-rik>. [in Ukrainian].
20. Plan rakhunkiv bukhhalters'koho obliku bankiv Ukrayiny: Postanova Pravlinnya Natsional'noho banku Ukrayiny vid 11.09.2017 № 89 iz zminamy. [Plan of accounting of banks of Ukraine: Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n26>. [in Ukrainian].
21. Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrayiny shchodo osoblyvostey opodatkovannya bankiv ta inshykh platnykiv podatkov: Zakon Ukrayiny vid 21.11.2023 № 3474-IX. [On amendments to the Tax Code of Ukraine regarding the specifics of taxation of banks and other taxpayers: Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3474-20#Text>. [in Ukrainian].
22. Podatkovyy kodeks Ukrayiny vid 02.12.2010 № 2755-VI iz zminamy. [Tax Code of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. [in Ukrainian].
23. Vidkrytyy byudzheth. Derzhavnyy byudzhethnyy veb-portal dlya hromadyan. [Open budget. State budget web portal for citizens]. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>. [in Ukrainian].
24. Pro Natsional'nyy bank Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 20.05.99 r. N 679-XIV iz zminamy. [About the National Bank of Ukraine: Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>. [in Ukrainian].